

Djurskyddsfrågans betydelse för en rätt uppfostrare. : Föredrag vid Sv.Folk...

Blomqvist, Axel Konrad

12 K Br.

National Library
of Sweden

Ekonom.
djursk.
C. J.

DJURSKYDDSFRÅGANS BETYDELSE

FÖR

EN RÄTT UPPFOSTRARE

FÖREDRAG

VID

SV. FOLKSKOLANS VÄNNERS ALLM. MÖTE I FALUN 18 JUNI 1904

AF

AXEL BLOMQVIST
ÖFVERLÄRARE

SÄRTRYCK UR MÖTESBERÄTTELSEN

WALINDERS TRYCKERI AKTIEBOLAG.
STOCKHOLM 1905.

DJURSKYDDSTRAGANS

BETYDELSE

EN RÄTT UPFÖSTRARE

NORRBRÅ

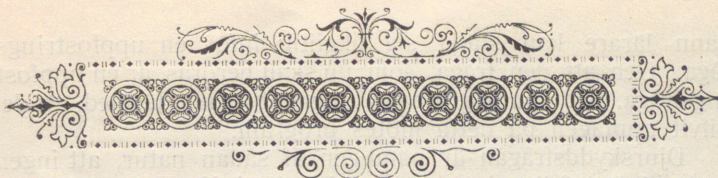
THE TORRENTS TANNERS & CO. NORTH BRAMPTON ENGLAND

AZEL BLOMVIST

STRECKE DE NOYR BRAMPTON

WILLIAMS PRINTING ESTABLISHMENT
STATIONERS' HALL

Djurskyddsfrågans betydelse för en rätt uppfostran.

*Hon lärde mig, hon, förrn hon sagt ett ord:
det största, som Gud kan gifva,
är icke att kallas berömd och stor,
men människa rätt att blifva».*

Det är Björnstjerne Björnsons *Arne*, som sjunger så. För honom hade porten nyss slagits upp till kärlekens ljusa värld, och han var rörd af kärlekens inspiration, som dref honom att sjunga ut denna höga men för många förborgade, pedagogiska visdom, som nu var hans egendom.

»Det största, som Gud kan gifva, är *människa* rätt att blifva». Vårt höga uppfostrarekall ålägger oss att söka så inrätta vår uppfostran, att den må afse att utbilda harmoniskt utvecklade människor, helgiutna karaktärer. Det gäller således att akta sig för att söka utveckla en eller annan förmögenhet på bekostnad af andra. Det går ej an att ensidigt göra sig till tolk för vissa specialdygder och förbise andra, som för individen kunna hafva lika stor betydelse. Det är vid tanken härpå, som uppfostringsverksamheten för en omtänksam uppfostrare måste framstå såsom en fruktansvärdt allvarlig uppgift.

Och för skolans uppfostrare blir uppgiften så mycket mera kräfvande, som läraren å ena sidan strängt måste hålla på allmänskolans uppgift att arbeta för en allsidig utveckling, hvarvid han ej sällan måste råka i opposition mot ensidiga ifrare för fackintressen och specialdygder af olika slag, och å andra sidan måste han göra sig så pass förtrogen med de frågor, som röra sig i tiden, att han kan låta hvar och en af dem komma till *sin behöriga rätt* vid uppfostran. Däraf följer, att ingen insiktsfull och samvets-

grann lärare kan ställa sig likgiltig inför en uppfostringsfråga. Och att den fråga, som nu skall beröras, är en uppfostringsfråga, det kan sägas vara angifvet redan därmed, att den blifvit upptagen på detta mötes program.

Djurskyddsfrågan är nämligen af sådan natur, att ingen, som vill rätt fylla sin uppgift och plikt i lifvet, får eller kan stå likgiltig inför densamma. Att det emellertid ännu finnes många bildade, ja, t. o. m. kristligt bildade människor, som äro ganska likgiltiga och intresselösa ifråga om djurskydds-saken, det bevisar icke, att frågan är af ringa betydelse, utan det bevisar i stället, att djurskyddsfrågan *ej kommit till sin fulla rätt vid ungdomens uppfostran.* Och om äfven läraren här och hvar skulle dela ett sådant tänkesätt, så vore ej detta så underligt, enär äfven han är barn af sin tid, och man har, strängt taget, näppeligen rätt att vänta, att han i alla afseenden skall kunna stå så mycket öfver den samtids, som fostrat honom.

Djurskyddsfrågan är en af de få samhällliga, humanitära frågor, som först blifvit väckta till lif och bearbetade af de bättre lottade inom samhället. Den stora allmänheten har stått och står till dels ännu temligen likgiltig, ja, t. o. m. misstänksam till densamma. Okunnighet och tanklöshet torde vara förnämsta anledningen härtill. Bland den stora allmänheten råder ännu mångenstädes den tanken, att tillämpningen af djurskyddets grundsatser, skall medföra ökade kostnader och ökad besvär. Och som nu de allra flesta af dem få arbeta och sträfva till det yttersta för att få debet och kredit att gå ihop, så äro de helt naturligt ej så tillgängliga för humanare idéer, i all synnerhet som man här och hvar trott sig märka, att djurskyddets banérförare med bortseende från svaga, nödställda *likar* blott tänka på *djurens* välbefinnande.

Att en och annan djurskyddsvän någon gång genom att visa sig partisk för djuren och i känslösam öfverdrift gått så långt, att motståndarne lätt kunnat få den tanken, att djurskydds rörelsen är ett uttryck för tillfälliga, sentimentala stämningar, det må ej förnekas. Härpå kan det äfven bero, att åtskilliga af skolans lärare ansett frågan vara ett onödigt, extra spörsmål, som känslösamma djurskyddsvänner skaffat oss på halsen.

Men är djurskyddssaken ingenting annat, då må den lämnas åt sig själf och skall säkert mycket snart dela många känslösamma stämningars öde att dunsta bort som lätta dimmor.

Om vi emellertid se saken rätt, skola vi finna, att djurskyddsfrågan är af stor nationalekonomisk och särskildt moralisk betydelse. Den är en kulturfråga, som på samma gång den vill bereda ett drägligare och med naturen mera öfverensstämmande lif åt djurvärlden, äfven vill höja släktets moraliska ståndpunkt.* »Att kämpa för djurens rättigheter», säger den engelske tänkaren *Henry Salt*, »innebär något vida mer än att yrka på medlidande eller rättvisa för misshandlade offer. Det är icke endast eller ens i första hand för offren, vi taga till orda. Vi göra det för människans egen skull. Det gäller vår civilisation, vår utveckling, vårt släktes framåtskridande, vår humanitet, i detta ords bästa bemärkelse. Det är oss själfva, våra egna vitala instinkter, som vi kränka, då vi trampa under fötterna de medvarelsers rättigheter, de må nu vara människor eller djur, öfver hvilka vi råka vara herrar». Det är känt, att man ej sällan — och ibland ej utan skäl — förebrått djurvänner, att de ställa sig likgiltiga i fråga om människans rättigheter, ja, kunna visa uppenbar orättvisa och grymhet mot sina likar, under det de med värma och öfvertygelse försvara djurens rätt. Med lika stort, ja, större skäl kan man verkligen förebrå många allvarliga filantroper och förkämpar för mänsklig frihet och rätt, att de visat sig kallt skeptiska eller rent af fiendliga, då det gäller djurens rätt. Dessa ensidigheter och öfverdrifter äro ju att beklaga. Men ingen lärare bör låta sig förvillas därpå. Han må höja sig öfver sådant, och då skall han inse samhörigheten frågorna emellan och finna, att man måste det ena goda göra och det andra *icke låta*. Det är nämligen endast en skenfager sofism, att vi först måste söka lösa frågan om människans rättigheter och lämna djurskyddsfrågan att lösa sig själf, ty det är genom ett rätt studium och klargörande af båda dessa frågor, som en riktig lösning af någondera är möjlig. För en rätt uppfostran och samhällsutveckling är djurskyddsfrågan således af en större betydelse, än man ännu i allmänhet har tillerkänt densamma. En engelsk tänkare *John Bright*, har sagt: »Humanitet mot djuren är en viktig sak. Om jag vore lärare i en skola, skulle jag anse det för en af mina hufvudsakligaste åligganden att hos hvarje gosse och flicka inpräglade nödvändigheten och skyldigheten af att behandla djuren väl. Det är omöjligt att beskrifva allt det lidande i världen, som har sitt ursprung i barbari och hårdhet mot de s. k. osjälige djuren».

*Se Handledning i Djurskyddslära af *Axel Blomqvist*.

T. o. m. *Rousseau*, som utropade de orden: »*Människor, varen mänskliga! Det är eder första plikt. Hvilken visdom finnes för eder, om I saken mänsklighet?* han angifver om *Emil*, att denne älskar hvarken gräl eller kif vare sig bland människorna eller bland djuren. Han hetsar aldrig två hundar att slåss med hvarandra, och aldrig tussar han en hund på en katt. Denna fredliga sinnesstämning är en följd af hans uppfostran, hvilken icke har närt hans egenkärlek och höga tanke om sig själf, och som därför har hindrat honom från att söka sitt nöje i tyranni och i andras olycka. Han lider själf, när han ser andra lida; det är för honom en naturlig känsla.» *Locke* säger i »*Tankar om uppfostran*», att »man borde bibringa de unga medkänsla med lägre varelser; dels därför, att det är en plikt mot dessa, och dels emedan det är ett lämpligt medel att utveckla det bästa i barnets natur». *Rousseaus* efterträdare, *filantroperna*, lade stor vikt vid ungdomens goda förhållande till djuren, enär detta hade så stor betydelse för karaktärens daning. Brottmålsstatistiken visar, att brottslingar, särskildt mördare, varit djurplågare. Filosofen *Schopenhauer* har således rätt, då han bl. a. säger, att den, som är grym mot djuren, icke kan vara någon god människa.

För att djurskyddsfrågan i praktiken skall få sin rätta betydelse vid uppfostran, måste den förhjälpas till sin rätt därvid. För sådant ändamål måste

hemmet och skolan samverka.

Med rätta kan framhållas, att föredömet är människosläktets förnämsta uppfostringsmedel. Detta gäller icke minst i fråga om vår ställning och plikt i förhållande till djurvärlden. Läraren måste därför känna sig uppfordrad till att icke blott själf vara ett godt föredöme utan äfven medverka därtill, att hemmet och så vidt möjligt hela samhället påverkas. Jag menar ej, att en hvar skall hinna med att särskildt ägna denna fråga ett omfattande arbete. Det finnes ju så många andra viktiga samhälleliga frågor, som kräfva intresse och arbete. Och man kan ej räcka till för allt. Men hvad man alltid kan göra och således bör göra, det är att ställa sig förstående till frågan samt understödja och underlätta arbetet för dem, som offra tid och krafter för att reformera samhället i djurskyddsvänlig riktning. Skolan bör äfven i detta fall söka att — så vidt ske kan — få en bundsförvant i hemmet.

Hemmet måste därför påverkas.

Genom spridning af lämplig litteratur och på många andra sätt kan läraren bidra till att påverka hemmet. Detta är ett arbete som kan synas tålmodspröfvande och mindre fruktbringande. Men förhållandena omkring oss påkalla vårt intresse och vår hjälp. Det finnes nämligen på de flesta orter i vårt land en hel del inrotade vanor och plägseder, som stå i strid mod djurskyddets grundsatser, och hvilka äro så mycket svårare att utrota, som de hafva sekelårig häfd. Det bedrifves ännu i vårt land mycket djurplågeri, som vittnar högst ofördelaktigt om vår samvetskultur.

Ännu svältas åtskilliga af våra husdjur ibland till döds. Ännu utöfvas mycken grymhet vid slakt, fiske och jakt. Ännu lida många af våra hästar under onyktra och grymma körares tyran. Ännu ridas åtskilliga af våra ädlaste hästar ihjäl i tusentals människors åsyn, utan att djurplågaren ställes till ansvar. Ännu finna tusentals personer i vårt land ett »nöje» uti att från ett bakhåll nedskjuta de fredligaste djur, sedan man låtit hundar jakta dem och ådraga dem dödskräck och kval. Ännu uppträda många s. k. bildade damer med fogellik på sina hattar, ett mod, som rektor Peter i Cassel med rätta benämner: »*Die schändlichste der Moden*», och som teologen d:r Carl Landsteiner kallar »*Die grausamste aller Moden*». Ännu utöfvas dag och natt ett hemskt djurplågeri på Skansen och i åtskilliga fysiologers laboratorier. Men ropar ej allt detta till oss uppfostrare, att vi allvarligt behöfva gripa in. Och det, som härvid särskildt påkallar uppfostrarens uppmärksamhet är icke blott att oskyldiga djur utan tvingande nödvändighet plågas, sargas och förödas, utan äfven och framför allt att sådana hemska samhällsfiender som *njutningslystnaden*, *vinstbegäret*, *fåfången* och en vilseledd *ärelystnad* sluta förbund med *okunnigheten*, *tanklösheten*, *råheten* och den uppenbara *grymheten*, hvarefter dessa fruktansvärda fiender drifva sitt spel och lätt nog lägga beslag på vår ungdom och förföra den.

Hemmet och samhället måste därför påverkas. I många fall kan en lärare göra mycket för att bekämpa eller åtminstone blotta här angifna fiender och motverka deras värde.

Undervisningen bör reformeras.

Med glädje och tacksamhet måste erkännas, att undervisningen i zoologi på senare år förändrats till det bättre, i det man numera skänker större uppmärksamhet åt djurens

lif och lifsbehof och äfven — här och hvar åtminstone — påpekar, huru dessa lifsbehof fyllas och skola fyllas. Förr var det förnämligast djurens anatomi och i allra första hand de zoologiska kännetecknen och skiljetecknen, som voro förhärskande. Man märker dock äfven på detta område, hurusom fastslagna principer och planer hvarken lätt eller hastigt förändras. Ännu synes mig åtskilligt i zoologiundervisningen vara uppoch nedvändt. Tag en liten, mycket använd lärobok i naturkunnighet! Till din öfverraskning kanske parad med belåtenhet skall du på första bladets första sida finna två delar af käkarne hos en katt med tänderna särdeles väl tecknade. Det ser utan all fråga lärdt ut. Och säkert kan det hafva sin stora betydelse och sitt intresse att känna, hurudana tänder katten har. Men det är *sättet att ordna undervisningsstoffet*, som synes mig opedagogiskt. Om ni af någon särskild anledning skulle vilja ha närmare kännedom om en viss medmänniskas tänder — inom parentes må anmärkas, att vi ju kunna anse oss känna en människa rätt väl utan att ha så noga reda på hennes tänder — så kunna vi ju få detta utan att *utgå från* en teckning. Vi se henne med välbehag dricka ibland kallt vatten, ibland hett kaffe. Hennes tänder äro således ej ömma. Hon äter dagligen hårdt bröd och använder oförsiktigt nog tänderna till nötknäppare. Alltså äro tänderna starka. Och några svårigheter att fasthålla en så förvärfvad kunskap i minnet förefinnes icke.

Må man ej misstyda min jämförelse! Hvad därmed åsyftas är att visa, hurusom det är onödigt och orätt att *börja* med schemat, de zoologiska kännetecknen och systematiktabeller. Ja, det är helt säkert pedagogiskt oförståndigt att låta dessa tabeller vara *utgångspunkt* eller *mål* för undervisningen. Vi, som väl alla ha lagt ner åtskilligt arbete på dessa tabeller, veta, huru svåra de äro att hålla i minnet. Äfven hos skolbildadt folk slår därför tanken ordentliga kulterbyttor, då det är fråga om huruvida tänderna hos det ena eller andra djuret äro *spetsknöliga*, *skarpspetsade* eller *stretchtecknade*.

Det är en följd af en för långt gående schematiserande undervisning, därvid frågan om tänder och klor jämte andra för systematiken utmärkande kännetecken fått sig tillmätt allt för dryg anpart af den knappt tillmätta tiden, som vi djurskyddsvänner yrkat på reformer i undervisningen. En och annan af oss kanske härvid gått väl långt. Ty det måste erkännas, att en rätt undervisning om systematik och anatomi

— då den hvarken sättes som *utgångspunkt* eller *hufvudändamål* — är ägnad att gifva en nyttig kunskap på samma gång den uppväcker beundran och medkänsla för djuren, hvilka förete så märkvärdiga bevis för skaparens makt och vishet.

Men det är *lifvet själft*, dess yttringar och behof, som måste sättas som hufvudsak och därjämte vår egen ställning och plikt i förhållande till djurvärlden. Och härvid — såsom så ofta i andra fall — har man den stora fördelen, att *det viktigaste* också är *det mest intressanta*. Om de unga genom skildringar ur djurlifvet eller på annat lämpligt sätt föras till insikt om att djurens fysik, tänder och klor och hela deras kropps-konstitution, så småningom anpassa sig efter djurets lefnadsvanor och andra omständigheter, då erhålla de en kunskap, som gripes och omfattas så väl af deras intresse som förstånd och är af vida högre värde än minnesläxor om systematik.

Våra läro- och läseböcker behöfva ännu i åtskilliga stycken *reformer*as. Ännu läser man här och hvar sådana böcker, som stå på en föråldrad ståndpunkt. Detta gäller i vårt land, märkvärdigt nog, mera de högre skolorna än de lägre. Ett extra litet djurskyddskapitel borde inryckas i hvarje zoologisk lärobok, och i detta kapitel borde påpekas vår samhörighet med djuren och påvisas, att hvarje orättvisa och orättfärdighet, som vi utöfva i förhållande till djurvärlden, äro »*bomeranger*», (tillbakavärande kastvapen) som återvända och träffa oss själfva, men att rättvisa, rättfärdighet och barmhärtighet skola krönas med välsignelse.

En lektionstimme kunde ju ägnas helt däråt, och sedan borde man vid tillfälle hänvisa till det, som därunder blifvit påpekadt. I *statens läsebok* skulle ock djurskyddstanken lätt kunna komma att få ett klarare och bättre uttryck, dels därigenom att man mera än nu är förhållandet uppvisade resultatet af den vetenskapliga forskningen på djurfysiologiens område, och dels genom ett tydligare framhållande af djurvärldens betydelse i naturens stora hushållning och slutligen genom påpekandet af hvilken betydelse det har i *sanitært*, *ekonomiskt* och *moraliskt* hänseende att rätt tillämpa djurskyddets grundsatser.

Därjämte skulle det för en uppfostran i djurvänlig riktning vara af betydelse att för ändamålet direkt lämplig askådningsmateriel, planscher och skioptikonbilder anskaffades till skolorna. Detta sista må särskildt få gälla som en hemställan till djurskyddsföreningarna, hvilka torde besitta in-

tesse och medel till realiserandet af sådant kraf. För öfrigt har den uppmärksamme och intresserade läraren, vid behandlingen af snart sagdt alla skolans ämnen många tillfällen att osökt påpeka djurskyddets betydelse.

Såsom en sammanfattning af det sagda och som utgångspunkten för öfverläggning må framställas följande.

1. Djurskyddsfrågan måste beaktas för ungdomens uppfostran, enär den är en viktig uppfostringsfråga.
2. Hemmet och skolan måste samverka för att djurskyddsfrågan skall komma till sin fulla rätt vid ungdomens uppfostran.
3. Skolans uppfostrare böra därför bemöda sig om att i hemmet få en god bundsförvant.
4. För sådant ändamål böra de i sin mån bistå dem, som söka sprida upplysning till hemmet angående djurskyddets idéer och deras praktiska omsättning.
5. Ungdomens undervisning bör — där så erfordras — reformeras till öfverensstämmelse med djurskyddets grundsatser.

Härmed ställas ju stora kraf på skolans uppfostrare. Men det är så, att djurskyddsvännerna likasom alla, hvilka arbeta på goda reformer inom samhället, hedra oss med stort förtroende och ställa på oss stora förhoppningar. Hvad de ha rättighet att vänta är dock ej annat, än hvad en rätt upplyst, samvetsgrann lärare fordrar af sig själf och väntar af sin verksamhet. Ty hvad han önskar, det är att harmoniskt till kropp och själ rätt utvecklade människor må utbildas omkring honom, människor, som inombords äga en fond af gudomlig kärlek, hvilken ledes och riktas af förståndet, och ett förstånd, hvilket upplyses och påverkas af lifvets befruktande sol, *kärleken*. En sådan lärare önskar nämligen så inrätta sin uppfostraregärning, att hans elever nu och framdeles med en liten förändring af *Arnes* ord må kunna betyga:

Hon eller han lärde mig i gärning och ord:
det största, som Gud kan gifva,
är *icke* att kallas berömd och stor
men *människa* rätt att blifva.